בס"ד, גליון מספר 123 • פרשת יתרו תשע"ט • שנה ג'

BEINENU.COM | בינינו

עטרת עטרה

לע"נ הגה"צ ר' יחזקאל אליהו בהגה"צ ר' יהושע הורוביץ זצללה"ה

ק"ק "עטרת ישועה"
דז'יקוב
ע"ש מרן רביה"ק
בעל עטרת ישועה דע"א
בנשיאות
הגה"צ רבי חיים מאיר הורוביץ שליט"א
אבדק"ק דז'יקוב

עטרת ראשינו

ממשנתו של הרב אב"ד שליט"א

גר שנתגייר במוצאי שבת האם חייב בהבדלה

בפרשתינו ציונו הבורא ית"ש "זכור את יום השבת לקדשו" ומינה ילפי' מצות קידוש, לזכור את השבת בדברים. והנה דעת הרמב"ם ז"ל בפכ"ט מהל' שבת הי"א דגם הבדלה היא מצוה מדאורייתא, ודעת כמה ראשונים ז"ל דחיוב הבדלה הוא מדרבנן.

ונסתפקתי ספק גדול שיש בו כמה נפק"מ להלכה, האם חיוב הבדלה הוא חלק ממצות השבת וכדכ' הרמב"ם ז"ל "מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים וכו' וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה", או דילמא מצות הבדלה אינה חלק מחיובי השבת, אלא מצוה בפני עצמה בכל צאת השבת לכבדו בדברים.

וי"ל בע"ה ב' נפק"מ.

א) קטן שהגדיל במוצ"ש, האם חייב בהבדלה מדאורייתא [ולענין דרבנן יעוי' לקמן]. דאם נימא דהוא חלק מחיוב ומצות השבת, א"כ כיון דלא הי' חייב בשבת ה"ה דאינו חייב בהבדלה, אבל אי הוי חיוב בפנ"ע חייב בהבדלה.

ב) גר שנתגייר במוצ"ש, לדעת הרמב"ם ז"ל בפי"ג מאיסו"ב ה"ו בדביעבד גם בטבל בלילה ה"ז גר, האם חייב בהבדלה, דאם נימא דהוא חלק ממצות השבת פטור ואם לאו חייב.

אמנם, כיון דמילה בלילה פסולה א"כ לא משכח"ל אלא בשהי' נימול קודם השבת. והנה, בגר שמל ולא טבל הרי כתב הערוך לנר ז"ל בשו"ת בנין ציון סי' צ"א דיתכן דחייב לשמור שבת. ואפי' לדך גיסא שם דאינו חייב אלא מותר לו לשמור שבת, י"ל דעכ"פ אם שמר את השבת, סגי בזה לחייבו בהבדלה.

איברא, גם לדעת הבנין ציון ז"ל יש למצוא נפק"מ. דהנה דעת מהר"ם מרוטנבורג ז"ל דהא דמי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך עד יום ג' אין זה מדין תשלומין אלא משום דעד יום ג' הוי זמן החיוב, ומה"ט פסק דאונו חייב להבדיל ביום ראשון, וכדכ' הט"ז ז"ל ביו"ד סי' שצ"ו סק"ב, והמאירי ז"ל תענית ל' ב' ד"ה והרני כתב וז"ל "וכן אפשר לפרשה שלא מחמת תשלומים אלא שכל ימים אלו נקראים מוצאי שבת וכמו שהביאו בהדיא שאמרו בענין גיטין".

ומעתה לפי"ז הנפק"מ שכתבנו איתא גם לדעת הבנין ציון ז"ל, והיינו במל וטבל מיום ראשון עד יום ג' בשבוע, דלהצד דהבדלה הוי חלק ממצות השבת א"כ כיון דבשבת הי' גוי אינו חייב בהבדלה, אבל להצד דהבדלה אינה תלויה במצות השבת א"כ כשנתגייר ביום ראשון, שפיר חייב בהבדלה, וזה חדש.

וכ"ז לדעת מהר"ם ז"ל, אבל לדעת הרא"ש ז"ל בפ"ג דברכות ס"ב דזמן החיוב להבדלה הוי במוצ"ש ומשם ואילך הוא מדין תשלומין, ליתא להנפק"מ הנ"ל, דאם מל וטבל ביום א' כיון דבמוצ"ש לא הי' חייב בהבדלה ליכא גבי' חיוב תשלומין, וכדכ' שם הרא"ש ז"ל לגבי אונן במוצ"ש.

ומיהו למאי דנקט הגרעק"א ז"ל בגליון לשו"ע או"ח סי' רצ"ט ס"ו בדעת הרא"ש ז"ל דכל יום ראשון אין זה כלל מדין תשלומין אלא דהוא המשך החיוב של מוצ"ש, [ומדברי החת"ס ז"ל בשו"ת או"ח סי"ז משמע דגם יום ראשון הוי מדין תשלומין], ולפי"ז הנפק"מ שכתבנו שייך גם לדעת הרא"ש ז"ל והיינו במל וטבל ביום ראשון, ודו"ק.

והנה החת"ס ז"ל בשו"ת או"ח סי' קע"ב כתב דקטן שנתגדל במוצאי יוה"כ אינו חייב בתוספת יוה"כ שלאחרי', והמנה"ח ז"ל במצוה שי"ג נסתפק בזה, והישועות יעקב ז"ל בסי' תר"ח סק"א פשיט"ל דחייב.

ונראה דאין זה ענין לספיקתנו. דהתם הנדון הוא בגדר 'תוספת' אם הוא המשך של איסור יוה"כ או איסור אחר, והישועי"י ז"ל דס"ל דחייב היינו משום דדימה זאת לקטן שהגדיל באמצע השבת להבה"ג ז"ל דגדלות בענין יג"ש מעת לעת, וזה לא שייך בהבדלה. ולדעת החת"ס ז"ל דפטור היינו משום דתוספת אינה מענין איסור היום אלא איסור אחר, וכיון דאינו חייב בעיקר לא שייך לחייבו להוסיף על העיקר. וגם זה אינו ענין להבדלה, דאכתי י"ל דהבדלה הוי חיוב של מוצ"ש ואינו תלוי במצות שבת כלל, ודו"ק.

ונלע"ד בע"ה להביא ד' ראיות לפשוט הספק.

א) הארחות חיים ז"ל בהל' הבדלה אות י"ח כתב וז"ל "כתב הר"ש ז"ל נשים אין מבדילות לעצמן דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת אלא רבנן אסמכוה אקרא".

ומדבריו ז"ל נראה, דמאן דס"ל דמצות הבדלה היא מצוה מדאורייתא, היינו משום דס"ל דהבדלה היא מצוה התלויה בשמירת שבת, וכדברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל, דמצוה לקדש את השבת בכניסתו וביציאתו.

ומעתה, ספיקא דידן נמי תליא בפלוגתא זו. דלמ"ד הבדלה דאורייתא ומעמא כיון דהמצוה תלויה בשמירת שבת, א"כ קטן שהגדיל או גר שנתגייר לאחר השבת אינו חייב בהבדלה, אבל למ"ד הבדלה מדרבנן כיון דאין המצוה תלויה בשמירת שבת, שפיר י"ל דקטן שהגדיל או גר חייבים בהבדלה מדרבנן.

ועדיפא מינה קאמינא. דלמ"ד הבדלה דאורייתא, א"כ גר שנתגייר לאחר השבת פטור לגמרי ואפי' מדרבנן, דלא מצינו תקנה דרבנן לענין אנשים החייבים בהבדלה, וכיון דמה"ת פטור מהבדלה וכנ"ל, ליתי לן מקור לחייבו מדרבנן. ונמצא לפי"ז, חומרא למ"ד הבדלה מדרבנן יותר מלמ"ד הבדלה מה"ת, והיינו לגבי גר וכנ"ל.

ב) הט"ז ז"ל באו"ח סי' תרפ"א סק"א כתב דבמוצ"ש חנוכה יבדיל ואח"כ ידליק דהבדלה הוי תדיר יעו"ש. וכתב האבני נזר ז"ל באו"ח סי' תצ"ט אות ג', דנהי דהבדלה תדיר מ"מ גר חנוכה הוי חובת היום משא"כ הבדלה דהוי חובת השבת שכבר עברה, יעוש"ה.

ומדבריו ז"ל יש להוכיח דהבדלה מיתלא תליא בשמירת השבת, דאי נימא דגם מי שאינו מצווה בשמירת השבת חייב בהבדלה, א"כ מזה גופא הרי מוכח דהוא חובת היום דהשתא.

אמנם א"כ, מדברי הט"ז ז"ל יהא מוכח איפכא. דל"ל דהא דהט"ז ז"ל פליג היינו משום דס"ל דמעלת התדיר גובר נמי על הא דחנוכה הוי חובת היום, דהא ליתא, וכדהוכיח האבנ"ז ז"ל שם מהא דברכת סוכה קודם לזמן אע"ג דזמן הוי תדיר, והיינו משום דסוכה הוי חובת היום.

ג) נלע"ד בע"ה להביא הוכחה גדולה דמצות הבדלה תלויה בשמירת שבת, ובהקדם ג' הקדמות.

א) אייתינן לעיל דעת הרבה ראשונים ז"ל דחיוב הבדלה הוא מן התורה, ונראה דכן הוא דעת מרן המחבר ז"ל בסי' רצ"ו ס"ח וכדמוכח מדברי הט"ז ז"ל שם סק"ז והגר"א ז"ל בביאורו שם.

ב) אייתינן לעיל דעת מהר"ם מרוטנבורג ז"ל דאונו אע"פ שהי' פטור במוצ"ש מהבדלה חייב להבדיל למחר. וכ' הט"ז ז"ל ביו"ד סי' שצ"ו סק"ב, דס"ל למהר"ם ז"ל דהא דמבדיל עד יום ג' אין זה מדין תשלומין אלא דעד יום ג' מיקרי מוצאי שבת, תו אייתינן לעיל דהגרעק"א ז"ל הוכיח דעכ"פ עד סוף יום א' גם לדעת הרא"ש ז"ל אין זה מדין תשלומין.

ג) הגרעק"א ז"ל בגליון לשו"ע או"ח סי' קפ"ו ס"ב עלה ונסתפק בקטן שאכל ובתחילת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון האם חייב לברך בהמ"ז מדאורייתא כיון דאכתי שבע, ואפי' אם כבר בירך בהמ"ז קודם הלילה מ"מ חייב להזור ולברך משהתחשיך, דבזמן שבירך לא הי' חייב מן התורה לברך והשתא חוזר ומתחייב מה"ת, יעו"ש, וכ"כ מהר"ם חביב ז"ל בס' יום תרועה ר"ה כ"ח א' ד"ה שלחו לענין שופר, יעו"ש. [והנצי"ב ז"ל בשו"ת משיב דבר ח"א סי' י"ח הוכיח דמה שקיים בקטנותו פוטרו בגדלותו, והא דמחויב מדרבנן אינו פוטר מחויב מדאורייתא היינו דוקא לענין להוציא אחרים יעו"ש, ולעו"ד צ"ע מדברי המרדכי ז"ל במגילה רמז תשצ"ח דמוכח דאין לחלק בזה].

ומעתה אי נימא דמצות הבדלה אינה תלויה בשמירת שבת, וכתבנו בע"ה לעיל דלפי"ז קטן שהגדיל במוצ"ש חייב בהבדלה, הנה לפי"ז יוצא חידוש דין נפלא שלא שמענו, דקטן שהגדיל מיום ראשון בשבוע עד יום ג' יתחייב להבדיל, ואפי' אם כבר הבדיל במוצ"ש מ"מ הרי אז לא הי' חייב מה"ת, והשתא כשהגדיל חוזר ומתחייב מה"ת.

ומדלא שמענו מעולם לאחד מהפוסקים ז"ל שיכתוב כן, הרי מוכח דקטן שהגדיל אינו חייב להבדיל כיון דלא הי' חייב בשמירת שבת, ואע"ג דמדרבנן הי' חייב בשמירת שבת, הרי כבר הבדיל במוצ"ש וחיובו מדרבנן כבר פטר נפשיי.

והנה הפמ"ג ז"ל במ"ז סוף סי' רצ"ו צידד דחיוב הבדלה מדאורייתא היינו רק במוצ"ש, ומשם ואילך ליכא חיוב הבדלה אלא מדרבנן, ונסתפק בזה המנח"ח ז"ל במצוה ל"א אות ט'. הנה לפי"ז ליתא לחידושא הנ"ל, דממ"נ אם הגדיל במוצ"ש הרי מה שהבדיל הוי חיוב תורה, ואם הגדיל ביום ב' הרי ליכא חיוב הבדלה אלא מדרבנן, וא"כ כיון שהבדיל במוצ"ש הרי פטר כבר את חיובו מדרבנן. אמנם מדברי הט"ז ז"ל הנ"ל מוכח דהכל חיוב אחד, וממילא למאן דס"ל דהבדלה דאורייתא נמשך החיוב עד יום ג' יעו"ש, ודו"ק.

ד) מיהו נלע"ד בע"ה להוכיח מיני' ובי' דקטן שהגדיל במוצ"ש חייב בהבדלה.

הפמ"ג ז"ל באו"ח סי' ל"ז א"א סק"ד כ' דליכא חיוב חינוך לקטן אחר הגיעו לי"ג שנה אלא א"כ לא הביא ב' שערות. והמשנה ברורה ז"ל שם בס"ג בביאור הלכה ד"ה וי"א, כתב דאפי' בלא ידעי' אם הביא ב"ש פקע חיוב חינוך משום חזקה דרבא.

ומעתה, אי נימא דקטן שהגדיל במוצ"ש אינו חייב מן התורה להבדיל כיון דלא הי' חייב בשמירת שבת, א"כ יהי' הדין דפטור לגמרי מהבדלה באופן זה, דמה"ת אינו חייב, ומדרבנן נמי אינו חייב דמיד כשהגדיל פקע מיני' חיוב דרבנן משום חינוך, וזו לא שמענו.

תמצית העולה מהדברים.

א) יש להסתפק האם הבדלה הוי חלק מצוות השבת, או דילמא גם מי שלא הי' מצווה לשמור את השבת חייב בהבדלה ונפק"מ בקטן שהגדיל במוצ"ש האם חייב בהבדלה.

ב) י"ל נפק"מ בגר שנתגייר במוצ"ש, ואע"ג דטבילת גרות לא מהני בלילה מ"מ נפק"מ לבדיעבד.

ג) מיהו הרי לא משכח"ל אלא במל ביום שישי והרי בגר שמל ולא טבל יתכן דחייב לשמור שבת, ומ"מ י"ל נפק"מ במל וטבל ביום ראשון.

ד) יש להוכיח מדברי הארחות חיים ז"ל תליא בפלוגתת אי הבדלה מה"ת או מד"ס.

ה) יש להוכיח מדברי האבנ"ז ז"ל דהבדלה תליא בשמירת השבת.

ו) יש ל'הביא ראי' מחודדת מהא דלא מצינו שקטן שהבדיל במוצ"ש והגדיל ביום ב' דחייב לחזור ולהבדיל.

ז) יש להוכיח איפכא, דאל"כ הי' מן הדין דקטן שהגדיל במוצ"ש פטור מהבדלה ואפי' מדרבנן.

עטרת זקנים

ליקוטים נפלאים מתורת רבנה"ק מדז'יקוב ז"ע

~ דיבור הצדיק מעורר העם ליראת שמים ~

וישמע יתרו כו' ויספר משה לחותנו כו' ברוך ה' כו'.

להבין הא כבר היה יודע, כמו שפירש רש"י וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, רק הע־נין דהנה בהגדה של פסח א' 'אפילו כולנו חכמים כו' מצוה עלינו לספר כו', ולהבין זה שחכם אחד מחוייב לספר לח־בירו יציאת מצרים הכתוב בתורה מה שגם חבירו יודע, וזיל קרי בי רב הוא, **רק הענין שעל ידי הדיבור והסיפור שהצדיק מדבר, מעורר בזה את השומעים לתשובה ודביקות גדול, כי ההבל היוצא מפיו בקדושה מעורר נקודת יראת שמים שב־לבם.**

וזהו שמצינו כאן, שאף על פי שיתרו ידע הכל מקודם, עם כל זה '**ויספר משה לחותנו כו'**, ומצינו שאז אמר **ברוך ה' כו'**, משא"כ מקודם הגם שכבר ידע כל הנפלאות, לא נתלהב לבו להודות לה' עד ששמע מפי משה.

(זרע קודש)

~ קדושה' תנאי לקבלת התורה ~

וקדשתם היום ומחר. כי אי אפשר לזכות לתורה רק על ידי פרישות מתאוה וקנאה ותחרות וכל מדות מגונות.

(זרע קודש)

~ תשובה על מותרות התאוה בזכות התורה ~

עתה ידעתי כי גדול ד' וכו' . וברש"י ז"ל, מכירו הייתי לשעבר, ועכשיו ביותר. ו

הקשו, אם כן מדוע לא גייר עצמו מקודם. ונראה, כי יש בני אדם אשר סוברים בדעתם אשר עיקר התשובה היא באם עבר ח"ו על לא תעשה האמור בתורה. **אבל זאת לא נודע להם שצריך לעשות תשובה על מותרות התאוה, אכילה ושי־נה וכבוד ודברים בטלים. אמנם על ידי לימוד התורה הקדו־שה, אז אורייתא מודיעת ליה חובותיו,** כדאיתא בזוה"ק (ח"ג דף כג ע"ב), ובעוסקו בתורה ובספרי יראים אז יתודע לו עד כמה מוטל על האדם עבודת הקודש, ועד כמה צריך לעשות תשובה על כל דברי מותרות.

ולזה כאשר בא יתרו אמר '**מכירו הייתי לשעב"ר**', היינו, עד עתה הייתי מכיר את הקב"ה ולעשות תשובה כשעבר איזה עבירה חמורה ר"ל, אמנם '**ועכשיו ביות"ר**', היינו, כעת נת־ודע לי אשר על כל המותרות צריך לעשות תשובה, וזהו כריתת הערלה לבטל מותרות התאוה כנודע על כן מל את עצמו.

~ ע"י שהאדם מתעורר ממתיק מעליו הדינים ~

א"י, לפי מה שכתבתי בפרשת משפטים אשר באם הוא ח"ו גזר דין שיבואו דינים אז הקב"ה מודיע זאת קודם לישראל וע"י השמועות לא טובות מתפחדים העם ומזה ינצלו שלא יביא עליהם עוד בפועל ממש, כי ע"י כח המדמה נחשב כאילו הי' בפועל, וכמו שפירש מרן אבינו זצ"ל ואומר לך בדמי"ך חיי, עיי"ש (א"נ לפסח).

וזהו **וישמע יתרו כו' את כל אשר עשה אלקים**, היינו, שהבין כח זרע ישראל כי כל אשר עשה אלקי"ם, היינו, מה שצריך להיות דיני אלקים בעשי' בפועל, יצאו ע"י **וישמ"ע** בשמיעה לבד, ועי"ז **כי הוציא הוי"ה דייקא ממצרי"ם**, שמדת רחמים מוציאתם מכל צר ומיצר ע"י וישמע. וזה שאמר **עתה ידע־תי כי גדול ד'**, מדת רחמים בחינת הוי"ה המורה על רחמים, וגדו"ל ג"כ מורה על מדת חסד כנודע, והיינו, שידעתי כי ד' עושה עמהם חסד ורחמים ע"י **כי בדבר אשר זדו עליהם**, היינו, ע"י מה שחושבין המה שיבואו עליהם רעות ח"ו, ועי"ז יצאלו מכל צרה ויצאו ממיצר למרחב. וזו שפירש רש"י **מכירו הייתי לשעב"ר**, היינו, לאשר אנכי מכיר את העברה והזעם מקודם שיבוא, לזאת **ועכשיו הוא ביות"ר**, היינו ביתרון הטו־בה. והבן.

~ מרגע עזיבת החטא הרי בעל תשובה ~

א"י, כי אמרו ז"ל 'אין ועתה אלא תשובה', והיינו, שאם עזב החטא בלבו תיכף ומיד, אף טרם עשה בפועל המעשה סיגו־פים וכדומה, אך עזיבת החטא בלבו באמת וחושב שמהיום והלאה יהי' טוב, זו היא תשובה טובה. וזהו אין ועת"ה אלא תשובה כמובן. והנה יתרו הי' יודע שתשובה מועילה והכיר התשובה אך לא ידע כמה גדול כח התשובה ומי יודע איזה סיגופים צריך לעשות, אולם בקריעת ים סוף שטענו הללו והללו עובדי עבודה זרה רק שפרעה הקריב לבן של ישראל לתשובה כמו שדרשו ז"ל, הרי מזה דתשובה מועילה בעזיבת החטא בלבו בלבד. וכן במלחמת עמלק כשישראל מסתכלין כלפי שמים גבר ישראל, הרי ג"כ דתשובה בלבו מועילה, ועי"ז בא להתגייר כי הבין כעת אשר אין ועתה אלא תשו־בה. וזהו **מה שמועה שמע ובא שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.** וזהו **מכירו הייתי לשעב"ר**, כי תשובה היתה קודם דברא עלמא, (פסחים נד.), ונקרא 'לשעבר', היינו, שהכרתי את התשובה. אבל '**ועכשיו ביותר**', שכח התשובה הוא רק 'אין ועתה אלא תשובה', זהו היתרון שיש לתשובה.

(עטרת ישועה)

עטרת זהב

פרקי הגות ומחשבה בפרשה

רבי עקיבא יצא בשלום

"היה ר' שמעון אומר לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן ושוין להם אוכלי תרומה", (מכילתא בשלח, הקדמה).

המכילתא מארץ בסיבת הדבר, למה ניתנה התורה דווקא לדור שלא היו עסוקים וטרודים למחייתם, והרעיון העולה משם, שבשביל להפנים את ערך התורה, ושיהיו דבריה נבלעים בישותו של האדם, הוא צריך להגיע למצב של שלוה הלימה והתבוננות ממוקדת בדברי התורה, מבלי לדאוג לדברים מהצד, כקטנים כגדולים.

בעומק יותר ניתן לומר, שהמן היה מאכל זך של מלאכי השרת ולא היה מתנפח במעיהם, ובתחילת התהוות ישראל לגוי בתורתו, נדרשה נקיות מיוחדת למען יכנסו הדברים לתוכם, ויעבירוה לבני בניהם עד סוף כל הדורות.

ולכן היה המן לבן, כי הוא מאכל השייך אל המח שהוא לבן, בניגוד ללב שעניינו אדמימות, והמשכן הראוי להכמת התורה הוא המח, כי החכמה וההשכלה הם במח. ולעומת זאת עבודת התפילה קשורה ללב, וכמו שאמרו רז"ל איזוהי עבודה שבלב - זוהי תפילה. ובה שייך רתיחת הדמים והתנענעות הגוף כנודע.

ואכן דור באי הארץ חששו מלאכול המן, כי ידעו שאין כחם במח כי אם בלב, והיינו תפילה. וכמו שכתוב "והתפללו אליך דרך ארצם" (מלכים א ח, מח), ודרשו מפסוק זה בגמרא (ברכות ל, א) "היה עומד בחוץ לארץ יכוין כנגד ארץ ישראל". ולכן טפלו באי הארץ על המן שהוא "לבן", ואמרו עתיד הוא שיתפח במעינו.

***

אפשר לומר עניין נוסף בסיבת ההקשר בין אכילת המן ללימוד התורה, ובעניין זה אאריך מעט.

המן היה מאכל אחיד, והוא כזרע גד לבן, וטעמו כלשד השמן וכצפיחית בדבש. ואולם אי' במדרש רבה, שכשהיה מתאווה לאכול דבר והיה אומר בפיו אילולי היה לי פטמא אחת לאכול, מיד היה נעשה לתוך פיו טעם פטמא, ור' אבא אמר אף אם היה חושב בלבו לומר מה שנפשו מתאווה היה הקב"ה עושה רצונו והיה טועם טעם מה שהיה מתאווה.

תכונה זו שהייתה במן, לימדה אותם - את דור הדעה - שאפילו שישנו דבר שנראה בחיצוניותו אחד, בפנימיותו יכול הוא להיות שונה לגמרי.

התורה הקדושה היא אחידה, יש בה תרי"ג מצוות, ומצד החלק הזה של התורה היא שווה לכל. ואולם עומק פנימיות נשמת התורה, והקשר המיוחד שחשים אליה כל הצורבים בלימודם, שונים פרצופיהן כדעותיהם, ואעפ"כ התורה כוללת את כולם בתוכה.

וכעניין שאמרו ישראל ר"ת י'ש ש'שים ר'יבוא א'ותיות ל'תורה, כנגד ששים ריבוא שורשי נשמות ישראל, ולכל אחד ואחד, ולכל נשמה ונשמה יש חלק מיוחד בתורה.

וה'עבודה' המיוחדת, אשר היא קשה לנו - דור באי הארץ והמיושבים בה - היא להבין שגם למי ששונה מאתנו יש חלק בתורה בדיוק כמונו.

***

אחת החלוקות הידועות בתורה הם **פרד"ס**, נוטריקון פ'שט ר'מז ד'רוש ס'וד. במקביל לאלו ארבעת חלקי התורה יש את ארבעה היסודות שמהם נברא העולם, א'ש ר'וח מ'ים ע'פר. ככל הבריאה כן האנושות, יש ממנה הנוטים ליסוד האש, יש הבנויים יותר מיסוד הרוח, יש שנוצרו יותר מהמים, ויש שקרוצים יותר מחלק העפר.

ארבעה נכנסו לפרדס, ר' עקיבא, בן עזאי, בן זומא, ואחר. שלשה ניזוקו, ור' עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום. מבואר בזה"ק וביותר בכתבי ה'לשם' זי"ע (ספר הדעה ח"ב) מה היתה תכונת נפשם של כל אחד מאלו, ולמה הלך בחלק הפרד"ס המיוחד לו.

בן עזאי - עליו אי' (בסוף סוטה) "משמת בן עזאי בטלו השקדנים", שקידת התורה והתמדה מרובה מראה על כבדות, ולכן מובן שיסוד נפשו היא מהעפר. בחלק התורה הוא אחוז בעניין הפשט, כי רק בו שייך את הענין של שקידה, בשונה משאר החלקים שבהם נפעלים חלקים אחרים כמו המח או הלב או שניהם.

וכשהלך בעניינו הבלעדי מת, כעניין "כי אל עפר אתה ואל עפר תשוב", (בראשית ג, יט)

בן זומא - כמה פעמים נזכר בתלמוד "דרשה בן זומא" (ברכות פ"א), הרי שהיה חלקו בדרוש. והדרוש שורשו ברוח, כי הרוח מביאה לחכמה, וכמו שכתוב "אשר מלאתיו רוח חכמה" (שמות כח, ג ועוד הרבה), ועל כן אמרו בגמרא "הרואה בן עזאי בחלום יצפה לחכמה" (ברכות נז, ב), והדרוש קשור לחמה כמ"ש "ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה" (קהלת א, יג). והסיבה ההגיונית בדבר, כי כן הרוח הוא היסוד היותר רוחני מכל היסודות, שאין לו שום ממשות, וכן חלק הדרוש נדרש אמנם מן המקראות אבל הוא מביא לפעמים לדברים הפוכים מהמקרא וכדרשות חז"ל הנודעים בכמה מקומות וכגון בשחרורו של עבד עברי ביובל על אף המקרא "ועבדו לעולם" (שמות כא, ו).

וכשהלך בעניינו הבלעדי נפגע, כעניין שנאמר "ובעתתו רוח רעה" (שמואל א טז, יד).

אחר - בירושלמי אי' שכל גדולת אלישע היתה בגלל האש, וכדלהלן: אבויה אבא מגדולי ירושלם היה ביום שבא למוהליני קרא לכל גדולי ירושלם וכו', ונתעסקו בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים וירדה אש מן השמים והקיפה אותם אמר להן אבויה רבותיי מה באתם לשרוף את ביתי עלי אמרו לו חס ושלום אלא יושבין היינו וחוזרין בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים, וכו', אמר להן אבויה אבא רבותיי אם כך היא כוחה של תורה אם נתקיים לי בן הזה לתורה אני מפרישו לפי שלא היתה כוונתו לשם שמים לפיכך לא נתקיימה באותו האיש, (ירושלמי חגיגה ט, ב). וכחו ברמז, שהוא השער לסוד, והדברים עמוקים.

וכשהלך בעניינו הבלעדי יצא לתרבות רעה, שהו"ע אש היצר הרע, וכשמת תלמידו ר"מ עלה עשן מקברו בשביל לתקנו, ואי' בגמרא (חגיגה טו, ב) בתו של אחר אתיא לקמיה דרבי אמרה ליה רבי פרנסני אמר לה בת מי את אמרה לו בתו של אחר אני אמר לה עדיין יש מזרעו בעולם והא כתיב לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו אמרה לו זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו מיד ירדה אש וסכסכה ספסלו של רבי.

רבי עקיבא - היה דורש במעשה מרכבה, גם היה דורש על כל תג ותג תילי תילים של הלכות, והתגים הם חלק הסודי שבמקרא, ובמקום אחר כתב רבינו האר"י ז"ל שר"ע השיג את כל הטנת"א. וזהו מיסוד המים, ומים הם חסדים ולכן היה רבי עקיבא נקרא חסיד.

ומעלתו היא "שרבי עקיבא נכנס ויצא בשלום". ופתרונו, שאלו שנפגעו הלכו בטבעם האישי, ולא השתמשו כל תכונה אחרת מזולתם, והיינו שלא 'יצאו בשלום'. אבל רבי עקיבא, נכנס 'ויצא' בשלום.

וזהו סוד ההצלחה בכל חלקי התורה. כי זהו הסוד שידעו ממנו אוכלי המן, להכיל את ריבוי הגוונים והטעמים בדבר אחד.

לעטר כתורא

דרושים נאים לפרשת השבוע

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל

וידוע דרשת חז"ל דבית יעקב דהינו הנשים ובנ"י הם הגברים וצריך לומר להם דוקא כסדר הזה - הנשים תחילה. ובטעם הדבר כתב הרבינו בחיי וז"ל שהאשה הטובה היא סבה לתורה, שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש לפי שהיא מצויה בבית, והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין כדי להמשיך אותו אחר למוד התורה מנעוריו, "וגם כי יזקין לא יסור ממנה", ולכך ראויה האשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת הנר של שבת שהיא מצוה מוטלת עליה שיתן לה ה' בנים מאירים בתורה, עכ"ל.

ובגמ' סוטה כ. איתא במש' דאף יש סוטות שאע"פ ששתו לא מתות מיד שיש זכות תולה ג' שנים כו'. ומקשינן בגמ' (כא.) איזו זכות מדובר, שאם תאמר זכות התורה - הרי אינה מצווה היא. ושו"ט בזה, ולבסוף מתרץ שם רבינא אמר לעולם זכות תורה, ודקאמרת אינה מצווה ועושה, נהי דפקודי לא מפקדא, באגרא דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגבריהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדייה, ע"כ. פירש המהרש"א שזו כוונת הפס', שנתן טעם ואמר 'כה תאמר לבית יעקב' שהן הנשים שהן עצמן 'תגיד לבני ישראל', שהיא תגיד לבניהן שילמדו ותטרח היא בלמידתם, ובשכר זה יהיו הנשים בכלל קבלת התורה. והנה הוסיף לנו המהרש"א שאף החלק של 'תגד לבנ"י' - דברים קשים כגידים, שייך שיתקיים ע"י האמא, ולא רק החלק של 'תאמר לבית יעקב' - בלשון רכה.

והנ"ל, בהקדם מה שיש לבאר בדברי הכתוב בדברי החכם באשת חיל, 'ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך: כפה פרסה לעני וידיה שלחה לאביון', והרבה יש לדקדק בלשונות הפסוקים, למה פתח בלשון ידיה וסיים בלשון כפיה, ואילו בפס' לאחר מכן הפך הסדר, וכן למה שינה לומר 'כפה' - בלשון יחיד, ולא אמר 'כפיה' - בלשון רבים כמו שפתח. וראשית נעמוד על דברי המפרשים, שכתבו שהכישור הוא המכשיר את הפלך לטוות (רש"י), וההפרש בין יד לכף הוא שהיד עושה מלאכות יותר גסות מאשר הכף המורה על המלאכות העדינות (מלבי"ם). ולפ"ז נאמר כי הכישור הינו משל למלאכות שהיה מוטל עליה לעשות עשיה גמורה ואילו הפלך משל למלאכות שהוצרכו פחות עשיה. והנה חינוך הילדים יש בו ב' חלקים, א' - 'חנוך לנער ע"פ דרכו' להציב את הילד על הדרך הנכונה מגיל צעיר, ולזה צריך עשיה ממש ובעינן ידיים וזה רמז ע"י הכישור, אבל אח"כ החלק השני של 'וגם כי יזקין לא יסור ממנה' שכבר נתיצבו על הדרך הנכונה ומעתה אינו צריך אלא ליויי, אינו מצריך אלא כפים, שכאשר סוטה קצת מן הדרך לכל צד יתמכו בו בעדינות לחזור לדרך הנכונה, וזה רמז ע"י הפלך - שאחרי שכוון ע"י הכישור אינו צריך אלא תמיכה גרידא.

אמנם בפס' לאחר מכן, המעלה הגדולה היא דוקא מה ש'כפה פרסה לעני', שהעני מתבייש יותר מן האביון (מלבי"ם), לכן פרסה רק כף אחת להראות העדינות והצניעות שבהם עשתה החסד עם העני, מה שאין כן האביון, שאינו בוש כ"כ לבקש, לו פרסה כפיה - פחות בעדינות מכיון שאני בוש כ"כ. ולכן שינה ופתח ב'כפה' ובלשון יחיד, מכיון שהוא רבותא טפי. נמצא שבאמת ה'כה תאמר לבית יעקב' כולל בתוכו שני בחינות הא' להעמיד על הדרך הנכונה, דהינו שהנשים עצמן יגידו לבנ"י וכדברי המהרש"א, אמנם אח"כ צריכה ללוות בעדינות רק 'שלא יסור ממנה' כמ"ש הרבינו בחיי. ואפשר שלזה רמז שם באומרו 'תורת חסד על לשונה' דהינו שידעה לנהוג בשני המידות שיש בחסד - עני ואביון, גם לגבי לימוד התורה של בניה.

עטרת פז

ממחשבת המוסר

תנועת המוסר

השבוע יחול יו"ד של מייסד תנועת המוסר, מרן הגאון ר' ישראל סלנטר זיע"א. להלן לקט מאמרותיו.

שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו משנברא יפשפש במעשיו. אמר הגר"י סלנטר, שבית שמאי ובית הלל חולקים באותה מחלוקת המבוארת בגמ' ע"ז י"ז. "רבי חנינא ורבי יוחנן הוו קאזלי באורחא מטו להני תרי שבילי חד פצי [פתוח] אפיתחא דעכו"ם וחד פצי אפיתחא דבי זונות, אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעכו"ם דנכיס [שחוט] יצריה, אמר ליה אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות וניכפייה ליצריה, ונקבל אגרא. הרי שחולקים הם בכך אם על האדם להביא עצמו לידי נסיון או שאין לאדם להביא עצמו לידי נסיון. ובזה חולקים גם כן בית שמאי ובית הלל אלה האומרים שנוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא מפני הנסיונות שיש לאדם בעולם הזה - דעתם היא שאין לאדם להכניס עצמו בנסיון. והאומרים נוח לאדם שנברא יותר משלא נברא כדי שיתנסה האדם בעוה"ז דעתם היא שראוי לאדם להכניס עצמו בנסיון.

הגר"נ אמסטרדם ז"ל אמר פעם לרבו ר' ישראל : לו היה לי המוח של בעל "שאגת אריה" והלב של בעל "יסוד ושורש העבודה" ומדותיו של רבינו -הייתי עולה במעלות השלימות. השיב לו ר' ישראל אתה במוחך, ובלבבך, ובמדותיך תוכל. להגיע לשלימות שלך, וכל איש יכול להגיע לתכליתו אם ישתדל לקנותה.

הוא היה אומר : בעולם הבא לא נכיר את הקב"ה, כי שם מתנהג הקב"ה רק במדת הדין לפי מדת האמת, כאן בעולם הזה אנחנו רגילים למדת הרחמים של הקב"ה שמתנהג אתנו. [דרכי מוסר]

פעם אחת בא לפני ר' ישראל השוחט של סלנט, תלמיד חכם מובהק וירא שמים, והביע לפניו את רצונו לעזוב את מלאכת השחיטה באשר יראה ואימה אחריות הגדולה של איסור נבילה. "במה דעתך להתעסק" ? שאל ר' ישראל, אפתח חנות או עסוק השיב השוחט. תמה רבי ישראל ואמר ומה שבשחיטה אתה בקי אתה חושש, בעוד שאין בה כי אם לאו אחד של נבילה. על אחת כמה וכמה במו"מ שיש לחשוש שכרוכים בה הרבה איסורים של גזל אונאה ריבית וכו'

האדם חפשי בדמיונו, ואסור במושכלו דמיונו מוליכו שובב בדרך לב רצונו, בל יחת מעתיד הודאי, עת יפקד ה' על כל מפעליו ובשפטים קשים יוסר, בל ילכד זר בגללו, הוא לבדו ישא פרי חטאו, אחד הוא, עושה העבירה והנענש. מרה היא, בל יאמר האדם זה חלי ואשאנו. פגעי התבל מצעדים המה למכביר, מול ענשי העבירות. תגעל נפש האדם למדי, יום לשנה יחשב. אוי לדמיון, אויב הרע הלזה! מידינו הוא, בכוחנו להרחיקו, בתתנו אזן קשבת אל השכל, להשכיל על דבר אמת, לחשב שכר עבירה נגד הפסדה. ומה נעשה? הדמיון נחל שוטף, והשכל יטבע אם לא נוליכנו באניה, היא רגשת הנפש וסערת הרוח.

עטרת המקרא

באורים בפרשה בדרך הפשט

זכור את יום השבת

בפסחים קו. איתא זכור את יום השבת לקדשו, זוכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא בלילה ביום מניין, ת"ל זכור את יום השבת לקדשו. הנה רוב הראשונים סברי דחובת קידוש ביום היא קודם סעודה שניה בלבד, אבל קודם סעודה שלישית אין חובה לקדש. אולם הטור סי' רצא הבין בשיטת הרמב"ם שגם קודם סעודה שלישית צריך לקדש. וכך הביא השבלי הלקט (סי' צג) שהר"מ היה רגיל לקדש בסעודה שלישית.

ובשבלי הלקט השיג עליהם. דהנה במשנה פ"ג דתענית איתא היו מתענין וירדו להם גשמים קודם חצות ישלימו, לאחר חצות לא ישלימו. ובירושלמי שם מבואר טעם הדבר, דכבר עבר עליו רוב היום בקדושה. ולמד מזה הירושלמי דאסור להתענות בשבת עד שש שעות, דיחשב בזה כעבר רוב היום בתענית. הא למדת שאחר שש שעות כבר נקדש היום מאליו, כ"ש שהרי כבר קידש פעם אחת בשחרית ולמה יקדש עוד והרי כבר עבר עליו רובו של יום עכ"ל.

הנה מבואר מדברי השבלי הלקט שענין הקידוש הוא לא רק חובת זכירה וכבוד השבת גרידא, אלא הוא קידוש השבת כפשוטו. ומטעם זה, אם כבר נתקדשה השבת ע"י קידוש שחרית אין יותר ענין לקדשה פעם נוספת, בפרט היכא עבר דעליו רובו של יום. וצ"ע א"כ מהו ענין קדוש היום בסעודה שניה, והלא כבר נתקדשה השבת מבערב בקידוש הלילה. ובאמת דמצאנו בראב"ד פכ"ט משבת שכתב מפני טעם זה דעיקר הקידוש הוא בלילה, ואין איסור לטעום קודם קידוש היום. וע"ש שצידד דמה שדרשו אין לי אלא בלילה ביום מניין כו', מיירי דווקא בלא קידש בלילה עכ"ל. וצ"ע שיטת שאר הראשונים.

ונראה, דהנה בדברי הרמב"ן בפרשתינו (פרק כ פסוק ח) מבואר שמצות זכור ומצות שמור שני ענינים הם. מצות זכור שהיא מצות עשה יותר שייכת ליום, ואילו מצות שמור שהיא מצות לא תעשה יותר שייכת לילה. [וביאור הדבר, דמצות עשה יוצאת ממדת אהבה והוא למדת הרחמים השייכת ליום, וזהו בחינת זכר (המשפיע) שנצטוה בעשה. ואילו מצות לא תעשה יוצאת ממדת היראה והוא למדת הדין השייכת ללילה, וזהו בחינת נקבה שנצטוותה גם בלא תעשה עש"ה].

ובפרשת כי תשא הוסיף הרמב"ן לבאר, דזהו פירוש הפסוק את שבתותי תשמרו (לא,יג), דהיינו שנצטוינו לשמור את שני ענינים הנכללים בשבת בין ענין זכור ובין ענין שמור.

ולפ"ז מבואר היטב למה אנו מקדשים ביום, אע"פ שכבר קידשנו את השבת בלילה. ומשום דבלילה לא נתקדש כי אם חלק אחד של השבת והוא ענין השמור, אבל עדיין לא נתקדש ענין הזכור, ולזה צריך לחזור ולקדש בבקר. וז"ל הרמב"ן הנ"ל (ביתרו) ויקראו לברכת היום קדושא רבה שהוא הקדוש הגדול, ותבין זה. והיינו דכבר רמז לנו הרמב"ן שענין הקידוש בבקר שייך לענין הזכור שעליו הוא דיבר.

עטרת חסידים

ממשנת החסידות על פרשת השבוע

הנבל את העם וקדשתו

והר סיני עש"ן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש. פירש הרה"ק רבי יוסף מאיר מספינקא זי"ע בספרו "אמרי יוסף" בשם דודו הקדוש ונורא רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע שקיימא לן מרבותינו שבכל דבר שבקדושה הרי הוא בג' חלקי העש"ן ע'ולם ש'נה נ'פש, דהיינו בחלקי הזמן ובחלקי המקום ובחלקי נפש האיש הישראלי, וכמו שמצינו בנס קריעת ים סוף שהוא בזמן ביום שביעי של פסח, וגם במקום שהרואה מערבות הים מברך ברוך שאנו ניסים לאבותינו ובודאי נשפע מקדושת המקום.

ומבאר הרה"ק שענין התעוררות וההשפעה ב'נפש' הוא בעת קריאת התורה בשב"ק, בעת אשר הוא התעוררות בנפש בכל שב"ק שהוא בעת קריאת התורה - כנודע ממרן האריז"ל אשר הקריאה מעוררת הזמן ומבואר היטב בדרך ה' להרמח"ל אשר הוא בעת קריאת התורה, ואכמ"ל -. ומחדש לנו הרה"ק מזידיטשוב זי"ע שהתעוררות בנפש גדולה יותר מהתעוררות בזמן, ומוכיח כן מההפטרה של פרשתנו קבלת התורה, שבפרשת יתרו מפטירין במעשה מרכבה שביעיה ובזמן מתן תורתנו חג השבועות מפטירין במעשה מרכבה שביחזקאל, וכבר אמרו בגמרא (חגיגה יג) גדול מה שנאמר בישעיה שדומה לבן כרך עיי"ש, והדברים נשגבים למבין.

באמת אמרו, שכל אדם יכול לזכות בכל עת ובכל זמן לקבלת התורה, וכידוע מכל מקורותינו, אשר על כן מברכים נותן התורה בלשון הווה, והקב"ה יושב ושונה כנגד הלומד התורה, ונוראות אמרו על מרנא הבעש"ט הק' זי"ע (בעש"ט עה"ת בשם הרה"ק מקאמרנא בהיכל הברכה) "נו. העידו על מרן הקדוש רבינו חיות נפשינו אור זורח האר"י הבעש"ט כשהיה לומד תורה עם התלמידים הקדושים היה אש מלהטת סביבותיהם, ומתקבצין מלאכי השרת, והיו שומעין הקולות והברקים ואמירת אנכי ה' אלהיך מפי ה' יתברך, וזה ידוע ומפורסם הרבה. נז. שמעתי אומרים בשם הבעל שם טוב זלל"ה דאם זוכים ישראל שמתקדשים ומטהרים עצמם בתורתו ובמצוותיו, שומעין תמיד קול ה' מדבר, כמו במעמד הר סיני, עד כאן שמעתי ודברי פי חכם חן: (כתר תורה פרשת יתרו). ועיי"ש בהערות 'מקור מים חיים' דברים נפלאים עד מאד.

***

מקום הניחו לנו להתגד"ר וללמוד לקח טוב מפרשת קבלת התורה ענין מצות הגבלה והגדרת גדר לבלתי לעלות על ההר ויש בזה ב' מובנים כדלהלן.

פתח דברינו יאיר, בדברות קדשו של הרה"ק האבני נזר זי"ע כפי שהביאו בנו הרה"ק רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע בספרו שם משמואל (תרע"ו ובהרבה מקומות): הגיד כ"ק אבי אדמו"ר דצללה"ה בהא דאמרו ז"ל שפתח המקום לבני עשו וישמעאל לקבל את התורה ולא רצו, כדי שלא יהי' להם אח"כ פתחון פה למה לא ניתנה התורה להם. וקשה דאכתי יאמרו כלום אמרת להם שיש בתורה מצוות שהן היפוך טבעם כמו שאמר לבני עשו שכתוב בה לא תרצח וכו', ואולי אם היו יודעים נמי לא קבלוה. **והגיד, היות טבע ישראל להשתוקק לאביהן שבשמים, היפוך מצות הגבלה לעמוד מרחוק,** ועכ"ז ישראל קבלו עליהם מצוה זו, הגם רואין שישראל קבלו אף מה שהוא היפוך טבעם. ודפח"ח.

ובכלל זה הוא ענין הגדרים וסייגים הכללים והפרטיים וכמו שפירש הרה"ק האוהב ישראל מאפטא זי"ע הובא במסגרת.

ועוד נכלל בזה ענין הגדרים וסייגים ברוחניות, אשר גבולות חלק הקב"ה בעולמו ואל לו לאדם לתפוס מלאכים ולעלות ח"ו יותר ממדרגתו כמו שפירשו בפרשתינו "ולא תעלה במעלות על מזבחי - אשר לא תגלה ערוותך עליו", וכן כתב להדיא ה'שם משמואל' בפרשת תרומה: 'כמו שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצללה"ה במצות הגבלה בסיני שהיתה מצוה היפוך טבעם. ... **וכמו הגבלה בגשמיות שלא יכנסו מהגבול והלאה שהיא היפוך טבעם ורצונם, כן ברוחניות טבעם ורצונם להמשך לחכמה ולהסתכלות יותר ויותר... .**

ועיין בזה דברים נוראים בספה"ק אוהב ישראל פרשת ויקרא: דע שבא רש"י ז"ל כאן ללמדנו כלל גדול בתורה והיינו כמו שמשה לא היה נגש לדבר עם השכינה עד שקדמו קריאה, כמו כן צריך האדם הרוצה לעלות אל ה' ממדריגה למדריגה בכל מדריגה צריך הוא שיקדימו קריאה מן השמים וליתן לו אותו המדריגה. כי העבדות האמיתית להשי"ת הוא דוקא מי שעובד את ה' יתברך ואינו רוצה באמת שום מדריגה עד שקוראין לו וכופין אותו מן השמים על זה כי הוא צורך העולם. והנה בעינינו ראינו רבים מן החסידים שנעשו משוגעים חס ושלום או בעלי מרה שחורה ומאין נמצא הדבר הזה אם מן התורה חס ושלום אדרבה התורה עוד משמחת את הלב, אבל הענין הוא כי האנשים ההם הם הרוצים לעלות אל ה' והסולם נעלמה מעיניהם כי אינם עובדים את ה' יתברך בהדרגה ותופסים דבר שאין שייך להם בלי שום קריאה ורשות מן השמים.

> וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק וגו'.
> כי ראיה רומז למדריגה גבוה. והאות שראשי ישראל נקראים 'עיני העדה'. וזהו: **'וירא העם'**, פירוש בהסתכלותם והביטו איך שהמצות הם גדולים וחזקים ומי יוכל לעמוד בהם - **'וינועו לבבם ויעמדו מרחוק'** - פירוש נתנו עצה ותחבולה להעמיד הדברי תורה והמצות על ידי סייגים והרחקות שעשו רז"ל כגון שניות לעריות. וזהו: 'ויעמדו' עשו העמדה למצות. על ידי 'מרחוק', פירוש על ידי ההרחקות והסייגים שגדרו רז"ל.
>
> (אוהב ישראל)

ובספר הקדוש שפתי צדיק להרה"ק מפליץ זי"ע בפרשתינו שילב בין ב' הענייניים וזל"ק: כבר כתבתי בשם אדמו"ר זללה"ה שהתורה נקראת עץ החיים, לפי שנותנת עצה איך לבא לחיים הנצחיים, ובכל דיבור ובכל אות ובכל נקודה מרומז איזה עצה והנהגה טובה לעבודתו יתברך. לכן יש לומר שגם כאן מרומז שצריך כל אדם לדעת מדרגות נפשו ובחינות נשמתו עד היכן מגיע, ובאותו בחינה יעבוד את השי"ת תמיד באהבה ובשמחה. ולכן סמכו חז"ל במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם המכיר את מקומו והשמח בחלקו, ר"ל שמכיר את מקום מחצב נשמתו ושמח בעבודתו יתברך עם חלקו שנתן לו השי"ת אם מעט ואם רב, דהיינו מי שהוא מובטח בעצמו שהוא מופרש ומובדל מכל עניני עולם הזה ומכל הרהורי תאות הגוף ונשמר מכל הדברים המטמאים את הנפש, זה יכול לעבוד את השי"ת במוחין דגדלות, דהיינו שתורתו ותפילתו וכל מעשיו הטובים יהיו על פי סוד ביחודים וצירופי שמות הקדושים כפי מה שחננו השי"ת להשיג בשכלו על ידי הזדככות נשמתו הקדושה, ובכל פעם עולה מעלה מעלה, והם בני עליה מועטין, הצדיקים הקדושים שבכל דור ודור. אבל מי שיודע בעצמו שעדיין אינו מובדל מהתאוות וההרהורים מכל וכל, אין לו רשות לעסוק בנסתרות, ולא די שאינו מקבל שכר אלא אדרבה עונו גדול מנשוא כמו מפגל בקדשים, וענשו חמור מאוד כמו שמצינו בבני אהרן, עיין בזה"ק ובכל הספרים הקדושים. אך צריך אדם לקיים כל מצוה לשמור על פי דת תורתינו הקדושה, הנגלות לנו ולבנינו, ויהא חשוב ומקובל לפניו יתברך, רק שיהא בדחילו ורחימו ובשם כל ישראל, דהיינו שיכללו ויקשר את עצמו עם כל הצדיקים שבדורו ועם מעשיהם הטובים העולים במסילה העולה בית אל ...

עטרות ודיבון

מחקרים הלכתיים

עשרת הדברות

איתא במשנה במסכת תמיד פ"ה מ"א, **אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן ברכו קראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר.**

ובגמ' ברכות יב. אמרו **אמר רב יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן** [עשרת הדברות] **אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין.** ופרש"י, מפני תרעומת המינין - שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו מפיו בסיני. המינין - תלמידי ישו [כ"ה בדפו"י]. ומכח דברי הגמ', כתב הרשב"א בתשובה ח"א סי' קפד שאין להנהיג לומר עשרת הדברות בציבור בביהכנ"ס. וכ"כ הרמ"א בשו"ע סי' א ס"ה שאין לאמרם בציבור אלא ביחיד.

והטור באו"ח סי' א כתב שטוב לומר בכל יום עשרת הדברות. ובטעם הדבר כתב הב"י, שעל ידי כן יזכור מעמד הר סיני בכל יום ותתחזק אמונתו בזה. ובבכור שור בברכות שם כתב, **ולענ"ד יש ליתן עוד טעם ע"פ מ"ש רש"י ז"ל פ' תבא (כ"ו, ט"ז) אקרא היום הזה ה' א-להיך מצוך וגו' שבכל יום יהיו בעיניך חדשים כאלו היום נצטווית עליהם עכ"ד, ומהראוי שיקרא בכל יום כל התורה והמצוה כאלו אותו יום נתנה תורה ונתחדשה הלכה, רק שאין זה מדת רוב בני אדם וא"א לעשות כן. לכן יש לקרות עשרת הדברות, דכתב מהרש"א ז"ל בשמעתין בשם ר' סעדיה גאון שכל התרי"ג מצות כלולים בעשרת הדברות.**

והפמ"ג בא"א סי' א ס"ק ט כתב בשם הא"ר, דזקנו של מהרש"ל היה קורא בבוקר בעשרת הדברות שבפרשת יתרו, ובערב בדברות האחרונות שבפרשת ואתחנן. ומבאר הפמ"ג, ע"פ דברי הכלי יקר בפרשתנו, דהחילוקים שבין דברות ראשונות לדברות אחרונות יסודם בכך, שהדיברות הראשונות ניתנו באופן שגם אוה"ע היו יכולים לקבלם, וכמבואר בחז"ל שהקב"ה חזר על כל האומות כדי שיקבלו את התורה, ומטעם זה ניתנו הדברות הראשונות בקולי קולות והיה הקול הולך מסוף העולם ועד סופו, אבל דברות האחרונות ניתנו בחשאי לישראל בלבד. וע"פ יסוד זה, הולך ומבאר הכלי יקר את השינויים שיש בין ב' הפרשיות. וכתב הפמ"ג ע"פ זה לבאר הנהגת זקנו של מהרש"ל וז"ל, **וא"כ בוקר ויודע מעמד הר סיני ויהיה כאלו היום נתנה, ובערב יקרא בואתחנן כתיב [דברים ה, טז] למען יטב לך לעולם הבא וכדומה שינוים, שזה רק לישראל ונשמה עולה ורואה מקומה שם.**

והנה הקשו על דברי הטור, דדבריו נגד דברי הגמ' הנ"ל שבטלו מפני תרעומת המינין, ונאמרו בדבר כמה תירוצים. דהב"י כתב **איכא למימר דהיינו דוקא בצבור, אבל ביחיד דליכא משום תרעומת המינים טוב לאמרם.** והב"ח מביא בשם מהרש"ל, דלא נמנעו אלא מלקבוע את עשרת הדברות בתוך קריאת שמע כמו בביהמ"ק, אבל לאומרה בפ"ע לית לן בה ואפילו בציבור. ובדרישה כתב, שהמהרש"ל נהג כן לדינא והנהיג לאמרן ברבים בבית הכנסת של בחורים שהיה מתפלל עמהם, והש"ץ אמרן קודם ברוך שאמר בקול רם. וז"ל מהרש"ל בתשובה סד, **אני נוהג לומר עשרת הדברות קודם ברוך שאמר בקול רם. אף שהרמב"ם כתב בתשובה לאיסור, ומביא ראייה מפ"ק דברכות (י"ב) אף בגבולין בקשו לקרותן אלא שכבר בטלום מפני תערומות המינין שלא יאמרו שהיא עיקרי התורה, נראה בעיני דווקא לקבעה בברכת יוצר כמו ק"ש, וכן פירש רש"י, אבל לאומרה בכל בוקר לכבוד התורה ולכבוד השם הנורא שעשרת הדברים חקוקים בלחות מכתב אלהים, מצוה גדולה לאומרה. וכן כתב הטור, שטוב לאומרו. ואני סומכו לברוך שאמר, כי בברוך שאמר יש פ"ז תיבות ע"ד הפסוק ראשו כתם פז, ופסוק זה נדרש במדרש על פסוק ראשון שבעשרת הדברים. ועוד יש טעם מיוחד, לפי שבנוסח ברוך שאמר עד התחלת הברכה דהיינו בא"י אמ"ה האל אב הרחמן כו' יש עשרה ברוך מכוונים נגד עשרת הדברים, המבין ישכיל וידע, זולת ברוך הוא בתחילה וברוך שמו בסוף אינו מן המניין, שהם נגררים אחר הברכות לשבח להזכרת שמו המיוחד שצריך לומר עליהן בכל פעם ברוך הוא ברוך שמו.**

ובדברי חמודות בפ"א דברכות אות ט כתב, **וראיתי בביהכנ"ס אחד שכתבו לי' הדברות על לוח שבו כתוב הברוך שאמר שמתוכו מזמרים אותו בציבור, ואמרתי למחות בידם מהאי טעמא דבסוף פ"ק דברכות בטלוהו מפני תרעומת המינים, ועכ"פ אסורין בציבור.** והמג"א העתיק דין זה בס' א ס"ק ט, וכן העתיקו המשנ"ב בס"ק טז. ועי' בשו"ת זכר יהוסף להגאון משאוול זצ"ל באו"ח סי' יט שכתב, **ויש לתמוה על הפיוט ביום ראשון ושני לשבועות שסידר שלמה מיוחדים על עשרת הדברות, וטוב למנוע אמירתם בדצייתי הקהל לקול מוכיח. וכן להזהיר לכותבים עשרת הדברות וחוקקין בארון הקודש או שמצייריין בשערי החומשים ושאר ספרים.** ובספר ברכת אהרן (להגר"א לוין הי"ד מרישא) כתב, **ולא אמנע להציג פה מה דתמיה לי קצת על מה שראיתי בהרבה בתי כנסיות ובתי מדרשות (וכן הוא ג"כ בבהכ"נ הגדול דפ"ק), שסביב לארון הקודש יש מעשה צעצועים עשוי לנוי, ולמעלה קבועים שני לוחות הברית ובתוכם התיבות הראשיות של כל אחד מעשרת הדברות, ואיך עשו כן ולא חשו בזה לתרעומת המינים. ומדוע ישונה זה ממ"ש המג"א בסי' א' שהבאנו למעלה, דאין לכתוב עשרת הדברות על קונטרס מיוחד לציבור מפני המינים. ואף דבלוחות האלו לא נכתבו רק ההתחלה של כל אחד מעשרת הדברות, אבל אם באנו לחוש לתרעומת המינים שיאמרו אין תורה אלא זו, גם בזה יש לחוש כמובן. ואחרי אשר רובא דרובא של בתי כנסיות ובתי מדרשות שלנו נבנו תחת השגחת גדולי ישראל מדורות שלפנינו ארזי הלבנון אדירי התורה, אשר זה דרכם הי' להתחקות על כל פרט ופרט מסדר הבנין, הנה מדלא הקפידו ע"ז ש"מ דאין חשש בזה, וצ"ע.**

עטרת צדיקים

עיון במעשי הצדיקים לרגל יומא דהילולא

הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע

כ"ג שבט תרנ"ד

בימים ההם, בעוד החושך מכסה ארץ וערפל לאומים, כאשר אויבי ה' יהמיון ומשנאי התורה נשאו ראש, ה'משכילים' - השועלים הקטנים חבלו קשות בכרם בית ישראל, ונוטרי הכרם, הלא המה חכמי הדור ההוא, טיכסו עצות בנפשם להציל ידידים מרדת שחת.

ויהי לפני מאה וארבעים שנה, בשנת תרל"ז, זרח בחושך אור לישרים, בדמותה של חברת 'מחזיקי הדת' אשר קמה וגם ניצבה על ידי שר צבא ה' הלא הוא הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, אשר ישב על כסא אביו הרה"ק ה'שר שלום' זי"ע מייסד שושלת הקודש.

בעיני רוחו ראה רבי יהושע את הסכנה האורבת לישראל, וכרועה נאמן, חנון ורחום וצדיק, נאזר בגבורה להגן על הצאן מפני הזאבים הבאים לטורפה. בכוחו הגדול הצליח לאחד את יהדות גאליציה הנאמנה, בראשות רבניה וחכמיה רועי ישראל זי"ע, תחת צלה של אותה חברה קדושה 'מחזיקי הדת', ויחלוש יהוש"ע את עמלק ואת עמו לפי חרב.

בחכמתו האלוקית השכיל רבי יהושע לפלס דרך חדשה לספינת עם ישראל בתוך הסופה והסערה שאיימה לטבעה. הוא תיקן טכסיסי מלחמה חדשים שלא היו מעולם, כשהוא מביע דעתו הטהורה, כי בכדי להגן ולשמור על הדרך הישנה בעידן החדש, מוכרחים לנקוט בצעדים חדשים, ואם עד אז שמרו שלומי אמוני ישראל תמיד על מצב של התגוננות בעלמא, הרי שמכאן ואילך החלו לראשונה לפעול בשיטה של התקפה נגדית.

ואכן, במסגרת חברת מחזיקי הדת, חוללו גדולי ומנהיגי הדור ההוא מהפכה אדירה, בצאתם למלחמת אש דת השערה נגד התארגנות המשכילים, כשהם מתארגנים בעצמם בארגון בעל כח מעוגן, לחזק את כחה של היהדות החרדית, ולהציל את קהילות ישראל מנעיצת ציפורניהם של המשכילים.

חברת מחזיקי הדת הצליחה לעשות לה מהלכים במעוזי השלטון, וגם הוציאה לאור - לראשונה בהיסטוריה - כתב-עת חרדי, בשם 'קול מחזיקי הדת', אשר שימש מענה לכתבי הפלסתר של המשכילים, בכך גזלו את החנית מיד המצרי, והמעיטו את השפעתם של אלו.

רבי יהושע עשה לילות כימים בענין נשגב זה, הנוגע לציפור נפשה של היהדות הנאמנה. שבועות רבים אף נדד מחוץ לביתו כדי לנצח על מלאכת בית ה', ולפעול בזריזות ככל האפשר, לטובת עם ישראל.

פעם שאלו מאן דהו: "ילמדנו רבינו, על מה כל הרעש הזה? הלא לצערנו אין זה דבר חדש שקיימים רשעים בעולם, הלא גם בחיי אביכם הרה"ק ה'שר שלום', היו רשעים בני עמנו ר"ל, והוא לא יצא נגדם לאסוף אספות ולטכס עצות כיצד ובמה להילחם עמהם. אם כן מה נשתנה כעת ועל מה חרי האף הגדול הזה?".

ענה לו רבי יהושע: "אמנם כן הוא, בחיי אבי ז"ל ואף בדורות קודמים היו לדאבון לבנו מבני עמנו שיצאו לתרבות רעה ר"ל, אולם בדבר אחד שונים הם רשעי דורנו מרשעי הדורות הקודמים. הרשעים בימים מקדם הסתפקו במה שעוללו בעצמם באופן פרטי, ולא ניסו לגרור אחריהם גם את שאר העם, לא כן הרשעים בימינו שעושים כל טצדקי למשוך את כל בני דורם עמהם בדרך המובילה לשאול תחתיה ר"ל. לכן, היות והם שינו את תכסיסיהם, מוכרחים גם אנו להשיב להם מלחמה ביתר שאת וביתר עוז, כדי להגן על הדור כולו".

ובכך פירש את הכתוב (תהלים נ, כא): "אלה עשית והחרשתי", כל זמן שהרשע עובד עבודה זרה ('אלה' רמז לעבודה זרה כמו שנאמר במעשה העגל 'אלה אלהיך ישראל'), ועושה מעשיו הרעים לעצמו - החרשתי, אולם "דמית היות אהיה כמוך" - כאשר התחיל לדמות בנפשו שבכוחו למשוך גם את היראים והשלמים להתדמות לו ולהיות כמותו ח"ו - אזי "אוכיחך ואערכה לעיניך" - אצא לקראתו בחרב ובחנית ללחום בו, ואוכיח לעין כל כי כל מזימתו אינה אלא להרע.

במסגרת פעולות החברה, נערכו מזמן לזמן אספות קודש, בהן נועדו המלכים יחדיו, גדולי וצדיקי עולם, לטכס עצות ולתקן תקנות, למען הצלת הדור והעמדת הדת על תילה.

גם בימות הקיץ, עת שהו גדולי גאליציה בעיר המרפא מארינבאד, ניצלה חברת מחזיקי הדת את ההזדמנות, לערוך אספות כגון אלו, ובין המשתתפים בלטה דמותו של רבינו ה'עטרת ישועה' מדזיקוב זי"ע, אשר למרות גילו הצעיר הזמינו רבי יהושע להשתתף בכינוס לצדיקים, ואף הורה לכבדו ולהושיבו על כיסא רם ונשא על גפי מרומי קרת, בין זקני צדיקי הדור.

במארינבאד היה רבינו ה'עטרת ישועה' נועד רבות עם רבי יהושע. וכה סיפר כ"ק רבינו שליט"א:

באחת השבתות הללו הלך רבינו להתפלל במחיצתו של רבי יהושע, והוא נתכבד על ידו לגשת לפני התיבה לתפילת קבלת שבת וערבית. כדרכו בקודש ניסה רבינו לברוח מן הכבוד, וניסה להתחמק באופנים שונים, תחילה אמר לו שהוא כופל לפעמים את התיבות, שלא כמנהג בעלזא. אך רבי יהושע לא הרפה ואמר "אפילו הכי". ניסה רבינו שנית ואמר שלפעמים מזיז הוא את רגליו בעיצומה של תפילת הלחש, "עם כל זה" - התעקש. משראה רבינו כי לא יצליח להתחמק מן הכיבוד, ניגש בענוות חן אל התיבה ונשא את קולו בנעימה "לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו"...

ממחרת השבת, הגיע בנו של רבי יהושע - הרה"ק רבי ישכר דוב זי"ע - למארינבאד, אמר לו אביו: "הפסדת את השבת"...

"ידעתי אבי ידעתי" - השיב הבן החכם - "רבי יהושע'לי מדזיקוב התפלל לפני התיבה, והרי הוא נודע כבעל תפילה שפרקו נאה".

נענה רבי יהושע: "וכי רק פרקו נאה ותו לא?!, הלא הבטתי בפניו במשך כל התפילה מראש עד סוף, והרי הוא לא החסיר ולא כוונה אחת מכוונות האריז"ל, את זה הפסדת!"...

בחצר קדשו של רבי יהושע, בבעלזא העתיקה, הסתופפו אלפים בצלו הטהור, חסידים ואנשי מעשה שבאו מכל קצווי ארץ לשאוב ממנו מלוא חפנים, תורה ויראת שמים, ולהתברך מברכות פיו בדבר ישועה ורחמים.

את באי עדיו הדריך לעסוק בתורת ה' בשקידה ובהתמדה, בימיו התעצמה חבורת ה"יושבים" הידועה, חבורת תלמידי חכמים מורמים מעם, אשר עזבו את כל מחמדי תבל מאחורי גווים וחמדו שבת בחצר הקודש בעלזא, שם עסקו בתורה יומם ולילה, כשהם סמוכים על שולחן רבם, שהאציל מהודו עליהם.

ביום כ"ג שבט תרנ"ד עלה רבי יהושע בסערה השמימה, על כסאו ישב בנו הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, וממנו נמשכה מלכות בית בעלזא עד עצם היום הזה.

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אכי"ר.

עטרות של שבלים

פלאות ופרפראות

להימנע מן המותרות

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם (יח, יא)

פירש רש"י: "עתה ידעתי - **מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר** (מכילתא)".

בספר "מזקנים אתבונן" (חלק הסיפורים) מסופר, כי הרה"ק רבינו נפתלי חיים מדזיקוב זי"ע - בנו בכורו של רבינו הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע, אשר נודע כצדיק נשגב, אור מופלא טמיר ונעלם, ואווה למושב לו בירושלים עיר הקודש, היה נוהג לפעמים, כשהובאה על שולחנו בקשה לעורר ישועה ורחמים, שהיה שולח אותה אל הרה"ק רבי יצחק דוד מלובין זי"ע, אף הוא ארי שעלה מבבל והתגורר בצפת עיר החכמה, למען יפעל הוא את הישועה הנצרכת.

פעם השיב לו הרה"ק מלובין במכתב, 'מה אתם עושים צחוק ממני, וכי אני גוטער יוד (='יהודי טוב', כך היו מכנים רבי בימים ההם) שאתם שולחים אלי בקשות?!'.

השיבו רבי נפתלי חיים: 'חס ליה לזרעא דאבא שאעשה צחוק מכם, איך יעלה על דעתכם כזאת, אלא שאתם הראויים שאשלח לכם, וכי למי אשלח אם לא לכם. ומה שאתם חושבים מרוב שפלות וענוה שאינכם רטויים לכך, על זה אומר לכם מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר, עכשיו רואה אני יותר גדולתכם', ובדרך אגב הוסיף לו את הביאור הנפלא ששמע מאביו רבינו ה'אמרי נועם' זי"ע שאמר לפרש בדרך רמז: 'מכירו הייתי לשעבר' - מכיר הייתי את הקב"ה במניעתי מן העבירה - 'לשעבר', ועכשיו אני מכירו אפילו במניעתי מעניני מותרות - 'ועכשיו ביותר'...

היהודי ברגע האמת

עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹקִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹקִים וְהֲבֵאתָ אַתָּה אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹקִים (יח, יט).

בספר "י"ג אורות" (ח"ב) מובא סיפור נפלא בשם הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווארסק זי"ע, בהאי לישנא:

"הרה"ק רבי משולם זוסיא מאניפאלי זי"ע - 'הרבי רבי זושא', גידל יתום בביתו, והיה מפנקו ונותן לו מכל טוב, ולא זז מחבבו עד שהיה ממלא כל משאלותיו והראה לו תמיד אותות אהבה רבה.

"פעם אחת, ביקש הרבי רבי זושא לעורר רחמים על כלל ישראל, נטל את הילד על כתפיו ואמר לו שמוליכו להשתמד... כששמע הילד זאת בעט בו וברח ממנו.

"נשא הרבי רבי זושא את עיניו לשמים ואמר: רבונו של עולם, הבט נא וראה איזה עם קדוש יש לך, הלא זולתי אין לאותו יתום שום איש בעולם שידאג עבורו, וגם הוא בער ואינו יודע מאומה, ואף על פי כן כשמע מילה אחת על המרת הדת בעט בי וברח (ראה בספה"ק קדושת לוי, בפרשתנו - פרשת יתרו, בפירושו לפסוק 'כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים וזלה"ק: 'כי זה שאמר הקדוש ברוך הוא בעצמו אנכי ולא יהיה לך, נרשם ונחקק בלב כל איש ישראל, עד שאפילו הקל שבקלים מוסר נפשו על קידוש שמו יתברך, וזה לבעבור נסות, שתעמדו בניסיון').

"ובזה פירש הרה"ק רבי אלימלך מרודניק זי"ע את הפסוק 'היה אתה לעם מול האלקים והבאת אתה את הדברים אל האלקים', 'מול' - פירושו נגד, היינו שידבר לעם - כביכול - נגד הקב"ה, והם לא ישמעו בקולו, או אז 'והבאת אתה את הדברים אל האלקים' - לילמוד זכות בעבורם".

דיבורים בטלים אסורים משום "לא תרצח"

לא תִרְצָח (כ, יג).

כתב הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בספרו הק' אגרא דכלה (פרשת עקב): "הנני כותב לדוגמה מה ששמעתי מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרה"ק מהרמ"מ מ"כ רימנאב זצלה"ה, שעוון דברים בטלים היא נכלל בלא תרצח, כי כל דיבור הוא קומה שלימה כנודע למשכילים, ובעבור הדיבור אל הקליפות ח"ו מקום המיתה הוי כאילו רצח קומה, והמשכיל כשיתבונן בכל אלה יירא ויפחד", (וכן כתב גם בספריו 'דרך פיקודיך' (מצוה לד חלק הדיבור אות ג), 'הוספות מהרצ"א' אות לז, ובתוספת ביאור בספרו 'רגל ישרה' ערך תיבה. וכן הובא בספר תפלה למשה (סאמבור) בשם הרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע).

סידור ועימוד: סטודיו מקור 0527145788

לתגובות הערות והארות: 10atarot@gmail.com